

concert info Goldberg Variations

de Doelen

Scottish Ensemble & Andersson Dance

zaterdag 18 maart 2023
Grote Zaal, 20.15 uur

programma

za 18 mrt | Grote Zaal 20:15
Goldberg Variations

Johann Sebastian Bach (1685-1750)
Goldbergvariaties, BWV 988
arrangement voor strijkorkest van Dmitry Sitkovetsky

Dit concert is mogelijk gemaakt met steun van City of Stockholm, Creative Scotland, Swedish Arts Council.

talks talks talks

Hoe is deze bijzondere samenwerking tussen het Scottish Ensemble en Andersson Dance tot stand gekomen?

Je hoort het voorafgaand aan het concert tijdens de talk in de hal van de Grote Zaal.

Goldberg Variations © Hugh Carswell

uitvoerenden

Scottish Ensemble & Andersson Dance
Jonathan Morton **viool en muzikale leiding**
Örjan Andersson **choreografie**
SUTODA **decor en licht**
Sam Salem **visuals**
Bente Rolandsdotter **kostuums**

toelichting

interpretaties van de Gold- bergvariaties

De *Goldbergvariaties* van Johann Sebastian Bach spreekt tot de verbeelding. Het van oorsprong voor klavecimbel gecomponeerde werk, kent vele interpretaties en arrangementen. Vanavond wordt er daaraan een bijzondere editie toegevoegd. Elf muzikanten van het Scottish Ensemble en vijf dansers van het Zweedse Andersson Dance vormen één choreografie die in zijn geheel een nieuwe interpretatie is van Bachs monumentale compositie.

Bachs meesterwerk

“Een compositie voor het plezier van muzikliefhebbers” schreef Bach op de eerste gepubliceerde partituur van de *Goldbergvariaties* uit 1742. Een vooruitziende blik. Al jaren vullen de concertzalen zich met luisteraars die met volle teugen genieten vanaf de inzet van het thema tot en met alle dertig variaties. De *Goldbergvariaties* is een muzikale reis langs allerlei meerstemmige hoogstandjes. Aan het einde klinkt de aria weer, waarnaar je tegen die tijd met ‘andere oren’ en hernieuwde interesse luistert.

Bach componeerde de *Aria met dertig variaties* in 1741-1742, na een bezoek aan het hof van Graaf von Keyserlingk in Dresden. De compositie werd kort daarop gepubliceerd als vierde deel

van de serie *Clavier-Übung*, een bundel vooral voor educatieve doeleinden. De eerste biograaf van Bach, Johann Nikolaus Forkel, beweerde dat de *Aria met dertig variaties* in opdracht van Von Keyserlingk gecomponeerd was en uitgevoerd werd door de klavecimbel-speler Johann Gottlieb Goldberg, in dienst van het hof. Het verhaal was dat deze compositie de graaf hielp tegen zijn slapeloosheid. Het is een mooi verhaal, maar waarschijnlijk onjuist. Nergens is genoteerd dat de compositie in opdracht was of opgedragen werd aan iemand. Wel is bekend dat Von Keyserlingk een uitgave ontving van Bach en dat het werk door Goldberg uitgevoerd is. In ieder geval is dit verhaal de reden dat de ‘Aria met dertig variaties’ voor ons

bekend staat onder de naam *Goldbergvariaties*.

De *Goldbergvariaties* is een van de grote stukken uit de laatste jaren van Bach. Na jaren keihard werken als cantor in Leipzig - met iedere week een nieuwe cantate voor de kerkdienst - legt Bach zich in deze periode meer toe op het componeren zelf en laat zien wat hij kan op dit gebied. De *Goldbergvariaties* uit 1741-2 is de eerste compositie in een reeks meesterwerken uit deze tijd: *Das Wohltemperierte Klavier II* (1742), *Ein musikalisches Opfer* (1747), *Hohe Messe* (1749) en tot slot *Die Kunst der Fuge* (1750).

De 'Aria' was al eerder gepubliceerd in het *Notenbüchlein* uit 1725 voor Bachs vrouw Anna Magdalena. Het is een relatief makkelijk begin van de compositie. De variaties daarentegen, die overigens niet variëren op een melodie in de hogere stemmen maar op het thema in de baslijn uit de aria, vereisen een grote technische vaardigheid van de uitvoerder. De dertig variaties kunnen op verschillende manieren onderverdeeld worden. De compositie bestaat bijvoorbeeld uit twee delen: na het einde op een hoge noot in variatie 15, begint de zes-

tiende variatie met een overture, een nieuw begin. Ook zijn de variaties in te delen in groepjes van 3, een 'heilige drie-eenheid', waarbij de derde variatie steeds een canon is. In de dertigste variatie, oftewel de tiende canon, is de thematische baslijn uit de aria weer prominent aanwezig. Zo keert Bach harmonisch terug naar de beginaria om de *Goldbergvariaties* mee af te sluiten.

Arrangement voor strijkers

De populariteit van de *Goldbergvariaties* vandaag de dag is mede te danken aan pianist Glenn Gould. Het was het eerste (1956) en laatste werk (1981) dat de excentrieke pianist bij Columbia Records uitbracht. Zijn interpretatie, met name de versie uit 1981, inspireerden velen. Zo ook Dmitry Sitkovetsku, de arrangeur van de hier uitgevoerde versie. Sitkovetsku maakte zijn eerste arrangement voor strijktrio in 1984, vanwege zijn liefde voor de *Goldbergvariaties*, maar vooral ook vanwege zijn obsessie met de opname van Gould uit 1981. Twee maanden lang hielden Bach en Gould Sitkovetsku gezelschap tijdens het arrangeren. Ondanks de scepsis van collega's en zijn management, werd het arrangement direct een succes. Zo'n succes zelf dat vele arrangeurs na hem besloten aan de slag te gaan met de *Goldbergvariaties* voor allerlei bezettingen, van saxofoonkwartet tot harp solo.

Vijfentwintig jaar later in 2009 vond Sitkovetsku het tijd om zijn strijktrio-arrangement te herzien. Met een frisse blik en met de vele uitvoeringen die hij gehoord had in zijn achterhoofd, maakte hij een nog krachtigere editie. Tegelijkertijd bracht hij ook een nieuw arrangement uit van zijn versie voor strijkorkest uit 1992. 'Simpeler' noemt hij het zelf, met minder herhalingen en een andere verdeling van de stemmen, maar het is vooral een arrangement met nieuwe jeugdige energie.

Dansende muziek

De *Goldbergvariaties* heeft dus al een hele reis gemaakt: van studie voor de klavecimbel, naar uitvoering op de piano en de arrangementen voor allerlei instrumenten. Met dit concert voegen het Scottish Ensemble en Andersson Dance een geheel nieuw hoofdstuk toe aan deze reis. De 11 musici en 5 dansers smelten hier samen tot één nieuwe 'Goldberg-ervaring' in muziek en dans, met het strijkorkest-arrangement van Sitkovetsku en de choreografie van Örjan Andersson. Spelend en bewegend komen de subtiliteiten in Bachs muziek goed naar voren, letterlijk zichtbaar in dans en beweging. De beweging maakt de muziek helder en transparant. Bijzonder is vooral de interactie tussen dansers en musici. Ook de musici bewegen met de dansers mee, waardoor zij echt één

geheel vormen. Volgens artistiek leider en violist Jonathan Morton is het een driedimensionale ervaring, met zijn eigen uitdagingen. Hoe houdt het ensemble bijvoorbeeld goed contact met elkaar als je tijdens het spelen door de ruimte beweegt? Maar dankzij totale overgave van de uitvoerenden en de gedeelde wens om iets nieuws te creëren worden deze uitdagingen over-

wonnen. Deze *Goldbergvariaties* is een prachtige nieuwe interpretatie, die bevraagt of het werk slechts bedoeld was als luisterervaring of dat dit muziek was (en is) om op te dansen. Wederom een nieuwe manier om ook in de eenentwintigste eeuw te genieten van Bach. Zijn 'Goldberg' is nog altijd springlevend.

tekst: Fien Duijnmayr

biografieën

Scottish Ensemble

Het Scottish Ensemble uit Glasgow wordt artistiek geleid door Jonathan Morton. Het ensemble besteedt ruimschoots aandacht aan het repertoire voor strijkers en zoekt nieuwe avontuurlijke manieren om dit repertoire te presenteren in hedendaagse context. Ze ontvingen diverse prijzen voor hun innovatieve bijdrage aan de klassieke muziek. <https://scottishensemble.co.uk>

Andersson Dance

Het Zweedse Andersson Dance bestaat uit een wisselende groep dansers, die onder leiding van choreograaf Örjan Andersson internationale samenwerkingen initiëren met innovatieve artiesten en organisaties. Anderssons is gefascineerd door beweging in 'ruimte en tijd' en zijn artistieke taal wordt bepaald door de vele verschillende creatieve choreografieën. www.anderssondance.com

Goldberg Variations © Hugh Carswell

Scottish Ensemble © Hugh Carswell

agenda tips

tips van onze programmeurs:

zo 19 mrt | Jurriaanse Zaal, 20:15

Sheku Kanneh-Mason

cello-toptalent uit muzikale familie

za 1 apr 23 | Jurriaanse Zaal, 20:15

Islands

Askol|Schönberg i.s.m. BredaPhoto

za 22 apr 23 | diverse zalen, 19:00

ROAM

Boris Acket x Codarts x Willem de Kooning

ontdek het
programma op
dedoelen.nl

genoten van dit concert?

Steun de Doelen en help het realiseren van een bijzonder en innovatief programma!

Bekijk hoe jij kan bijdragen op dedoelen.nl/steun

Stay in touch!

See you @dedoelen &
share your pictures #dedoelen

tickets & info:

www.dedoelen.nl

+31 10 217 17 17

Schouwburgplein 50, Rotterdam

FSC
www.fsc.org

RECYCLED

Papier gemaakt van
gerecycled materiaal

FSC® C017135